

Kehittämisasiantuntija Sikke Leinikin raportti Ateenan konferenssista 22.-24.6.2015:

The International working party on labour market segmentation

Konferenssi järjestettiin tänä vuonna 36. kerran Ateenassa. Paikan valinnalla oli tarkoitus osoittaa tukea kreikkalaisten taistelulle hyvän elämän puolesta. Konferenssin teemana olivat työelämän pitkäaikaiset muutossuunnat ja taluskriisin vaikutukset. Teemoja käsiteltiin työn laadun, työolosuhteiden, työhyvinvoinnin, työvoimapolitiikan ja työmarkkinoiden siirtymien näkökulmista.

Pääpuhuja, yksi konferenssin perustajista, professori Jill Rubert (Manchester Business School) kertoi historiaa ja teoreettisia taustoja koko konferenssille (mm. mies elättäjänä palkkausjärjestelmän perusajatuksena). Tavoitteena on nyt, että ay-liikkeen pitää kehittää toimintojaan ja laajentaa työntekijöiden oikeuksia. Vuodesta 1979 on vuosittain pidetty työkonferenssi jossakin päin. Working party -konferenssin nimessä tarkoittaa sitä, että kaikki osallistujat pitävät alustuksen. Alustuksia pidettiin joko koko yleisölle tai työryhmissä. Konferenssin tulevaisuus huolettaa Rupertia, sillä vain harva perustaja on enää mukana ja nuoret näyttävät käyvän vain kerran. Ensi vuoden heinäkuussa konferenssi järjestetään Barcelonassa, Espanjassa.

Kreikan tilanne: massatyöttömyyttä, syrjäytymistä, harmaata taloutta – sosiaalipolitiikkaa tarvitaan

Kreikan työministeri Panos Skourletis kiinnitti yleisön huomion aloituspuheenvuorossaan siihen, että nyt kreikkalaiset taistelevat kaikkien eurooppalaisten työläisten ja kunnan työn puolesta pääoman valtaa vastaan. Pääoman valta johtaa syrjintään ja yksilösopimuksiin sekä kasvattaa harmaata taloutta. Lisäksi työministeri kertoi, että Kreikassa nuorisotakuu on johtanut siihen, että kun täyttää 25, lentää ulos työpaikasta ja tilalle otetaan uusi.

Professorit Ismini Kriari, Iordanis Psimmenos ja Antonis Moysidis puhuivat myös aloituspäivänä meneillään olevista neuvotteluista, joissa EU ja Kreikka sopivat jatkosta. Tilanteen jännittyneisyyttä korostettiin runsaasti. Puhuttiin myös siitä, että työttömyys ja tulevaisuuden toivon puute johtaa siihen, että sosiaalipolitiikan tarve kasvaa edelleen. Kreikan tilanne on kestävä, veroja on nostettu ja eläkkeitä leikattu, mutta verokertymä ei kasva, kun toiminta on siirtynyt pimeän työn puolelle.

Maria Karamessini, Panteion yliopiston professori ja paikallinen organisaattori kertoi Kreikan massatyöttömyydestä ja Kreikan työllistämispolitiikasta. Hän totesi, että työttömyyttä on käytetty palkkojen ja työehtojen huonontamisen välineenä ja nyt 40 % kreikkalaisista elää köyhyydessä ja työttömistä vain 10 % saa työttömyyskorvausta. Lisäksi laman jälkeen on käytetty enemmän rahaa työn säilyttämiseen kuin uusien työpaikkojen luomiseen, tuettuja työpaikkoja on entistä enemmän, mutta uusia ei synny. Yrittäjyyttä ei tueta. Kuntasektorilla käytetään lyhyitä työsuhteita. Harjoittelijoilla on korvattu työntekijöitä niin, että harjoittelupaikkojen jälkeen ei tarjota työpaikkoja ja harjoittelijat vaihtuvat jatkuvasti (hotellit). Työn hinnan lasku ei ole tuottanut uusia työpaikkoja. Hän totesi, että EU:n vaatima politiikka ei nujerra rakenteellista työttömyyttä, vaan sen sijaan pitäisi lisätä työntekijöiden osallisuutta ja taitoja, ei rangaista työn tarjonnan vähäisyydestä. Hänen mielestään nuorisotakuu pitäisi laajentaa myös muille ikäluokille sekä tuoda minimipalkka ja varmistaa eri osapuolten

osallistuminen työelämää koskeviin neuvotteluihin. Karamessinin mukaan Kreikassa joustoturva on korvattu talouspolitiikalla vaikka EU:n työllisyyspolitiikka määriteltiin laajasti ja kaikkiin maihin tuotiin työllistämispolitiikan ohjeistus. Ohjeet eivät kuitenkaan huomioi maiden erilaisia olosuhteita kuten Kreikan kuulumista perifeerisiin maihin. Kreikassa ei panostettu koulutukseen vaan purettiin työelämän säätelyä ja siten itse synnytettiin uutta lamaa. Karamessini kaipasi vaihtoehtoisen kasvun strategiaa, jossa työllistämispolitiikka olisi keskeisessä asemassa.

Epätasa-arvo vähentyy työn kautta

ILO:n vanhempi ekonomisti Janine Berg kertoi muutoksesta työn tarjonnassa säätelevistä asioista ja luetteli mm. toimintaympäristön paineet, organisaation sisäiset paineet ja oman toiminnan tuotteiden kiinnostavuuden. Hän summasi esityksensä, että eri valtiot ovat erilaisia, siksi toimienkin pitäisi olla. Lisäksi hän totesi, että suurimmassa osassa maailmaa epätasa-arvo on lisääntynyt. Työmarkkinainstituutiot voivat kasvattaa tasa-arvoa, mutta siihen tarvitaan myös poliittista tahtoa. Suurin epätasa-arvon lähde on työttömyys. Kansallisella politiikalla pitäisi luoda työpaikkoja, kouluttaa ja taata ihmisille samasta työstä sama palkka.

Minimipalkka suojaa, mutta tarvitsee tuekseen vahvat työmarkkinaosapuolet

Professori ja EWERC (European Work and Employment Research Centre) instituutin johtaja Damian Grimshaw vertaili minimipalkkaa eri maissa ja sitä, millaisiin tuloeroihin se johtaa. Totesi, että minimipalkka suojaa naisia, siirtolaisia ja ihmisiä vähän koulutusta vaativissa töissä, mutta tarvitsee lisäksi tuekseen vahvat työmarkkinaosapuolet.

Työvoimapalveluiden yksityistämisen kaksi mallia – kokemuksia Britanniasta, Ranskasta ja Saksasta

Greenwichin yliopiston professori Ian Greer otsikoi esityksensä ytimekkäästi: ”Creming, parking, and cherry picking: Management and front-line work in marketized employment services”. Hän kertoi, mitä työvoimapalveluiden yksityistämällä on saatu aikaan: helposti työllistyville löydetään nopeasti ja erittäin vähillä asiakaskontakteilla työtä, mutta vaikeasti työllistyvät jäävät kokonaan ilman palveluita. Tämä on seurausta siitä, että markkinavoimat (hintakilpailu) tuotiin ennen suojelluille aloille (terveydenhuolto, koulutus, työttömyyspalvelut myös pitkäaikaistyöttömille). Markkinavoimien tuominen uusille aloille johtaa siihen, että helposti hoidettavat asiakkaat laskutetaan ja haasteelliset asiakkaat jäävät ilman palvelua, kolmas sektori menettää toimintamahdollisuuksia ja palveluiden laatu laskee, yksityiset firmat kasvattavat voittojaan, kontaktit asiakkaiden kanssa minimoidaan. Greerin mukaan haasteena on, miten hallitusten käyttämät työllistämismiljoonat saisi hyödynnettyä, nyt ne valuvat hukkaan eikä ihmisiä saada mukaan työmarkkinoille. Greer neuvoi panostamaan mieluummin sosiaalipalveluihin kuin yksityistämiseen. Yhtenä ongelmana on, että markkinavoimin toteutettavan politiikan avulla on vaikea pitää ihmisten itsekkyyttä kurissa, työvoimapalveluja tarjoavat yritykset etsivät työnantajia lähinnä aloilta, jotka eivät vaadi paljonkaan koulutusta. Hän totesi, että arvovapaina markkinoidut palvelusetelit ovat vain yksi tapa laajentaa markkinavetoista toimintaa.

Greer jatkoi, että tutkimuksissa on löytynyt kaksi mallia markkinavetoiseen toimintaan tai palvelusetelien käyttöön: sosiaalisen palvelun malli ja kaupallinen malli. Sosiaalisen palvelun malli luo parempia työpaikkoja ja on kaikille avoin. Siinä tunnustetaan asiakkaiden sosiaaliset ongelmat eikä vain hankita asiakkaalle mitä tahansa työtä. Kaupallisessa mallissa päätöksen menevät ylhäältä alas, hankitut työpaikat ovat huonompia, prosessi on standardoitu eikä

huomioi yksilöllisiä tarpeita. Sosiaalisen palvelun mallin perusta on valtion pitkäaikainen sopimus ja toimijoiden ammattietiikka sekä osaaminen. Huonosti toimiva palveluyritys ei onnistu vaadittaessakaan parantamaan toimintaansa, joten silloin rahoitus pitää lopettaa. Hän kertoi esimerkkejä Britanniasta, Ranskasta ja Saksasta ja totesi, että Ranskassa siirryttiin takaisin julkiseen palveluun, kun tutkimukset osoittivat, ettei yksityistäminen toimi Britanniassa. Tutkimukset osoittivat myös, ettei yksityistäminen toimi ja tulee kalliiksi, mutta silti sitä jatketaan. Tämä kuulemma hämmentää tutkijoita ja kansalaisia, kun Britanniassakin on aiemmin totuttu päättäjiin, jotka tietävät mitä tekevät. Saksassa yksityistetyt palvelut ohjeistettiin yksityiskohtaisesti, jotta varmistetaan, että myös vaikeasti työllistyvät saavat töitä. Toisaalta Saksassa työtä vailla ovat vain vaikeasti työllistettävät, työllisyystilanne on hyvä.

Italia: Työehtojen heikennykset lisäävät työttömyyttä

Työllisyyspolitiikkaa käsiteltiin työryhmässä. Ryhmän työskentelyä alusti Italian Työministeriön asiantuntijan Marco Elia. Hän kertoi, että työttömyys on Italiassa rakenteellinen ongelma, erityisesti eteläosissa maata. Tästä jatkoi emeritustutkija Enrico Pugliese ja esitteli tilastoja Italian työvoimatilanteesta. Italiassakin rakenneuudistuksella on heikennetty työnteon ehtoja. Pugliese vertasi Italian toimia USA:han, jossa myös heikennettiin työnteon ehtoja eli laskettiin palkkoja. Siellä kuitenkin valtio tuki samaan aikaan massiivisella rahoituksella työpaikkojen luomista eli lisäsi työn tarvetta ja saatiin synnytettyä uusia työpaikkoja. Italiassa tilanne on nyt se, että työnantaja saa irtisanoa ilman perustetta eikä määräaikaisuutta tarvitse perustella. Tämä on johtanut työehtojen huonontumiseen ja työttömyyden lisääntymiseen. Pugliese totesi, että olisi tärkeää käydä avoimia ja laajoja keskusteluja työvoimapolitiikan seurauksista, ja olisi tärkeää, että keskusteluihin osallistuvat kaikki työmarkkinaosapuolet. Italiassa on kyllä kokeiltu palveluseleitä sekä yritysten ja vastavalmistuneiden tukea, mutta tutkimuksia näiden tukien vaikutuksista on vähän. Hänen mielestään työllistämispalveluista tärkeimmät olisivat neuvonta, työnhaun tuki ja koulutus. Koulutuksen avulla voitaisiin avata mahdollisuuksia myös heille, jotka nykysysteemillä jäävät vähäosaisiksi.

Kreikka: Talouskriisin aiheuttamat työvoimapolitiittiset toimet ovat jakaneet työmarkkinat kolmeen: tukityö, pimeä työ ja virallinen työ

Kreikkalaiset tutkijat Viviane Galata ja Manolis Hrysakis jatkoivat Kreikan talouskriisin työvoimapolitiittisten toimien esittelyllä. He kuvasivat rakennemuutostoimia, joilla on tähdätty kasvuun ja työllisyyteen. Kreikassa on joustavoitettu työvoiman käyttöä, laskettu palkkoja ja eläkkeitä sekä heikennetty sosiaaliturvaa ja on saatu aikaiseksi valtava työttömyys (53.3 % työttöminä) sekä runsaasti lyhytaikaisia, tuettuja työpaikkoja sekä jakautuneet työmarkkinat: yhden tukityölle, toiset pimeälle ja kolmannet viralliset. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että kreikkalaisten perustuslaillisia oikeuksia on loukattu. Nyt pitäisi pikaisesti tukea köyhimpiä, esimerkiksi vammaisia ja sairaita sekä käynnistää työmarkkinaosapuolten avoin keskustelu paremman työllistämispolitiikan luomiseksi. Tärkeimmät ominaisuudet toimivassa työllistämispolitiikassa ovat neuvonta, työnhaun tukeminen, koulutus ja sosiaalisen turvaverkon kehittäminen. Työttömät pitää myös kohdata arvostaen ja tasaveroisina, ei toiminnan kohteina.

Saksa: Vaikeasti työllistettävän työkokeilu onnistuu, jos kohtelu oikeudenmukaista

Etelä-Euroopan tilanteesta siirryimme hetkeksi Saksaan: Stefanie Gundert, vanhempi tutkija Institut for Employment Research -tutkimuslaitoksesta esitteli tutkimuksiaan vaikeasti työllistettävien työkokeiluista. Saksassa on vaikeasti työllistettäviä houkuteltu töihin yhden euron tuntipalkalla, joka heille maksetaan kaikkien sosiaalietuuksien päälle. Ohjelma ei

tutkimuksen perusteella vaikuta kovin paljon työllistyvyyteen, mutta tuo osallistujille taloudellista turvaa, luo sosiaalisia kontakteja ja verkostoja ja tukee identiteetin luomista. Työkokeilussa oleville osallistaminen ja kuuleminen on tärkeää, samoin se, että tehtävät ovat oikeita, mutta eivät samoja kuin muissa työsuhteissa. Tukityöllistetyinkin kannalta on tärkeää, että oma asema työpaikalla tuntuu oikeudenmukaiselta. Jos asema tuntuu epärealistiselta, työkokeilun seuraukset ovat varsin kielteisiä eikä työllistyminen johda syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen.

Innovatiivisuus työelämässä vaatii klustereita ja koulutuksen ohella uskallusta ja tukiverkostoja

John F. Dumont (University of Liverpool - Laureate Online education) puhui innovatiivisuuden edellytyksistä, erityisesti hän pohti Kreikan tilannetta. Kreikassa ja Espanjassakin ongelmia innovatiivisuuden kannalta ovat pienet työpaikat sekä koulutuksen ja tulevaisuuden toivon puute. Tutkimusten mukaan suuret työpaikat ja osaamiskeskittymät lisäävät innovatiivisuutta, mutta jotta uskalletaan ja osaa innovoida, pitää olla koulutusta ja rohkeutta ottaa riskejä. Siksi pitäisi olla klustereita ja pitäisi kouluttaa yksilöt olemaan sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä samaan aikaan. Työelämän joustoilla eikä pätkätyöllä lisätä innovatiivisuutta edes yhden yrityksen sisällä. Sen sijaan oppimismallit tai mentorointi voi lisätä. Myös hyvin toimivat turvaverkot lisäävät ihmisten halua ja uskallusta innovoida.

Kreikka: Työllistämispolitiikan terveysvaikutukset

Olympia Kaminioti (National Institute of labour and Human Resources) puhui työttömyyden terveysvaikutuksista ja totesi, että suurtyöttömyys alkaa näkyä kreikkalaisten terveydessä. Terveysmenoja on leikattu rajusti ja osalla ei ole enää varaa edes välttämättömiin lääkkeisiin ja esimerkiksi HIV:n on huomattu yleistyvän. Tutkimusten mukaan näyttää siltä, että mikäli valtio takaa kaikille toimeentulon, työttömyyden terveysvaikutukset jäävät pieniksi. Jos asuinympäristössä on erityisen paljon työttömiä, kielteiset terveysvaikutukset lisääntyvät. Tämä ehkä siksi, että erityisesti tulevaisuuden toivottomuus lisää terveysongelmia. Uudessa työllistämispolitiikassa pitäisikin olla mukana terveyspolitiikka ja ylipäätään sektorijako eri julkisten toimijoiden välillä pitäisi unohtaa.

Työttömyysaste kertoo eri asioita eri maissa

Kehitystutkijat professori Kirstern Sehnbruch, Chilen yliopisto, tohtori Brendan Burchell, Cambridgen yliopisto ja tohtori Agneszka Piasna, ETUI kertoivat näkemyksiään siitä, miten työttömyyttä pitäisi tutkia eri maissa. Kehitysmaissa työttömyys ei ole vain työpaikan puutetta: usein ihmisillä on työtä ja toimeentuloa, vaikka virallista työpaikkaa ei ole. Siksi työttömyysasteen mittaaminen kehitysmaissa on turhaa. Muuallakin työttömyysasteeseen keskittyminen peittää alleen työehtojen heikentämiset, työsuhteen pysyvyyden muutokset, joustavuuden kasvun työajassa ja järjestäytymisoikeuden muutokset. Lisäksi tutkijat kertoivat siitä, miten kova talouspolitiikka on erityisesti kehitysmaissa johtanut lyhyisiin työsuhteisiin, ulkoistamisiin ja siihen, että vain työntekijät joustavat. Kehitysmaissa ihmiset jäävät tällöin enemmän heitteille, koska yhteiskunnalla ei ole tarjota turvaa. Muuallakin ay-liike on jättänyt työelämän muutoksiin reagoimisen vähälle huomiolle: se on joko keskittynyt suojamaan omia jäseniään tai ollut liian heikko. Kuitenkin on vaikea löytää menetelmiä, joilla työelämän laadun muutoksia voisi mitata siten, että mittaukset olisivat vertailukelpoisia eri valtioiden välillä. Yksi vaihtoehtoinen malli voisi olla sellainen, jossa mitataan ihmisen tulot, hänen asemansa ja sosiaaliturvan vaikutus ja mitattaisiin, miten paljon, ja millaista työtä ihmisen pitää missäkin paikassa tehdä, jotta hän voisi elää hyvin.

Eurooppalaisen nuorisotyöttömyyden syyt ja nuorisotakuun ongelmat

Sosiologian professori Gerhard Bosch Duisburg-Essenin yliopistosta pohti, onko taitojen puute syy nuorison työttömyyteen Euroopassa. Hän lähti liikkeelle nuorisotyöttömyyden oletetuista syistä: taidot puuttuvat, työvoimalle ole ei tarvetta, baby-boom sekä vaikeudet siirtyä opiskelusta työhön.

Taitojen puute tuskin on syynä, sillä nuoriso on kuitenkin paremmin koulutettua kuin aiemmat ikäluokat. NEET-tutkimus kertoo, että joissakin maissa puolet nuorista työttömistä on korkeasti koulutettuja ja maiden välillä on isoja eroja nuorten koulutustasossa. Nuorisoikäluokat Euroopassa ovat pienempiä kuin ikääntyvät, joten baby-boom ei selitä nykyistä työttömyyttä. Oppilaitoksista on vaikea siirtyä työhön, paitsi silloin, kun harjoittelujärjestelmä tai oppipoikajärjestelmä tai perehdyttäminen toimivat. Käytännöllinen oppiminen sopii nuorille. Nuorille on tärkeää, että on työsopimus ja pääsee osalliseksi työelämään. Esimerkiksi Saksassa palkattiin nuoria, kun BKT laski 5 prosenttia. Palkkoja laskettiin ja tällä tuotiin nuoriso mukaan työelämään ja tuottavuus kääntyi nousuun.

Bosch totesi, että nuorisotakuu kohdistuu yksilöihin ja rahoitusta on käytetty aika vähän. Taluskriisin aikana on mahdollisesti vaikea yhdistää koulutusta ja työtä, ei ole työvoimaa tuottamaan nuorisotakuupalvelua ja heikennetyt työmarkkinaosapuolet eivät pysty tukemaan nuorisotakuun voimaantumista (joustavoittamisen tulos). Lisäksi takuun onnistumista haittaa yhteistyön puute keskusvaltion ja kuntien välillä, yhteisrahoituksen puute. Hänen mielestään palkkatuet eivät toimi taluskriisin aikana, eikä kaikissa maissa toimi sama systeemi. Etenkin oppipoikajärjestelmä vaatisi pitkää yhteistyötä ja tukijärjestelmiä työnantajien, ammattiliittojen ja julkisten laitosten välillä. Kuitenkin on erityisen tärkeää saada nuoret töihin, sillä nuorisotyöttömyys näkyy terveydessä vielä 25 vuoden päästä. Pohjoismaissa ei tosin yhtä selvästi, koska meillä nuoriso saa uuden mahdollisuuden koulutukseen yms. Nuoruus on hankala aika olla työtön, koska identiteetti ja asenteet työelämään kohtaan kehittyvät silloin.

Lopuksi Bosch summasi esityksensä: eri maissa erilaiset ongelmat. Saksassa on esim. työvoimapula (kohtaanto-ongelma). Siksi pitäisi olla rahoitusjärjestelmiä kasvun tuottamiseen pitkällä tähtäimellä. Saksalainen hyvin toimiva oppipoikajärjestelmä on vaikea siirtää muihin maihin, koska monien laitosten yhteistyö vaatii pitkän historian. Jos oppilaitokset eivät ole mukana, tuhoataan vain työmarkkinat, kun osaa työpaikoista tuetaan.

Ranskalaisen valtiojohtoisen työvoimapolitiikan vaikutukset työllisyyteen ja talouskasvuun

Taloustieteen apulaisprofessori Christine Erhel Pariisin yliopistosta kertoi Ranskan työmarkkinoista ja työmarkkinauudistuksesta. Ranskassa työvoimapolitiikkaan satsataan paljon, n. 4% BKT:stä. Valtion kontrolloima ja keskitetty työvoimapolitiikka on edelleen maalle leimallista, samoin keskittyminen nuoriin. Työmarkkinaosapuolet eivät ole mukana työvoimapolitiikassa. Uudistuksen jälkeen Ranskassa määräaikaiset työsopimukset ovat lisääntyneet. Erhel summasi Ranskan taloustilanteen toteamalla, että maassa ei ole ollut niin suuri lama, mutta oli ja se oli epäreilu. Lamaan vastattiin massiivisilla yritystuilla, myönnettiin verohelpotuksia ylityökorvauksille, alennuksia sosiaaliturvamaksuihin yrityksille, ja palkkakuluihin verohelpotuksia. Työttömyyskorvaukset säilytettiin ennallaan. 35 tunnin työviikko ja rajoitettua joustavuutta työajan sisällä lisättiin. Kaiken kaikkiaan laman seurauksena työttömyys ei ole noussut kovin paljon, mutta talouskasvu on pysähtynyt. Tuottavuus on laskenut. Työttömyys kohtaa lähinnä tiettyjä ryhmiä: vähän koulutetut ja nuoret joutuvat työttömäksi, korkeasti koulutetuilla on töitä. Yritykset pitävät kiinni korkeasti koulutetuista. Itsensä työllistäminen yleistynyt, samoin erittäin lyhyet määräaikaisuudet eikä

toistaiseksi voimassa olevia työpaikkoja suojata entiseen tapaan. Yksilöillä on koulutustilit ja vähimmäistuntimäärä osa-aikaistyössä, mutta nämä eivät käytännössä toimi kovin hyvin. Työllisyyspolitiikka jatkaa ennallaan, vaikka vaikutukset ovat melko ikäviä työntekijöiden ja tuottavuuden kannalta.

Osallisuuden vaikutus työhyvinvointiin – myös ammattiyhdistyksen kautta tapahtuva osallistuminen kohentaa työhyvinvointia

Duncan Gallie (Oxford) ja Ying Zho (Surrey) esittelivät tutkimuksiaan siitä, miten osallisuus lisää hyvinvointia työssä. He yrittivät brittiläisten tilastojen avulla selvittää tämän mekanismin. Tulos oli, että hyvinvointi lisääntyy, kun pääsee mukaan päätöksentekoon ja suunnitteluun, koska sitoutuminen työhön ja työnantajaan nousee, tyytyväisyys työhön, työnantajan toimiin ja työoloihin kohenee. Eniten tyytyväisyyden nousua selittää itsemääräämisoikeus. Kiinnostavaa oli, että tutkijat havaitsivat sekä yksilöosallistumisen että järjestön (eli ammattiyhdistyksen) kautta tapahtuvan osallistumisen kohentavan työhyvinvointia.

Työttömyys ja tuloerot kasvattavat epävarmuutta, epävarmuus taas vähentää onnellisuutta

OECD:n tietopalvelujohtaja Hande Inanc ja Arne L Kalleberg Pohjois-Carolinan yliopistosta esittelivät tutkimuksia yleisen epävarmuuden ja yksilön hyvinvoinnin kokemuksista Euroopassa. Tutkijat osoittivat kahdenkymmenen Eurooppalaisen maan tilastoja tutkimalla, että vakaat ja toimivat instituutiot luovat hyvinvointia etenkin epävakaina aikoina. Työttömyyden ja tuloerojen kasvu lisää epävarmuuden tunnetta. Tuloerot ja kaikenlainen epävarmuus taas vähentävät onnellisuuden tunnetta.

Kanada: Ikääntyvien lähiomaisten hoidon ja työnteon yhteensovittaminen ei ole kehittynyt

Quebécin yliopistosta tutkija Dianne-Gabrielle Tremblay kertoi työntekijöistä, jotka työn ohessa hoitavat ikääntyviä omaisiaan ja työnantajien palveluista Québécissä. Hän totesi, että isoilla työnantajilla on strategioita ja pienillä joustoa työntekijöiden hoitotarpeita varten. Hoitotarpeista lastenhoito on sovitettavissa työelämän vaatimusten kanssa, koska se on ennustettavaa, sen sijaan ikääntyneiden vanhempien tai puolison hoito on vaikeammin ennakoitavaa ja toimintatavat vielä kehittymättömiä. Osa yrityksistä tarjoaa myös tähän tukea ja hoitovapaata, mutta kuluja ei haluta. Hän piti tilannetta kiinnostavana, koska ikääntyvien määrä ja hoitotarve kasvavat.

Irlanti: Romahduksen jälkeenkin sosiaalitetut toimivat ja työllistämisen edellytykset ovat olemassa

James Wicham (Trinity Collee, Dublin) esitelmöi otsikolla ”Valoa tunnelin päässä, työn laatu ja Irlannin toipuminen”. Hän totesi, että vakavan romahduksen jälkeen Irlannissa kiinnitetään taas huomiota työpaikan laatuun. Tiikeriloikan eli Irlannin talousihmeen aikana loistavat työpaikat lisääntyivät. Sitten tuli romahdus ja troikka ja huonot työpaikat, joissa huono palkka yhdistyi epävarmuuteen ja ankaraan pomottamiseen. Eryteisesti USA:ssa ja Iso-Britanniassa pienipalkkaisuus ja työntekijöiden köyhyys lisääntyivät, eikä työ enää suojanutkaan köyhyydeltä. Talouskasvu ei myöskään palauta entisiä turvallisia ja toimeentulon takaavia työpaikkoja. Irlannissa puolestaan hyvien, koulutettujen työntekijöiden työpaikkojen määrä on kasvanut enemmän kuin huonojen, valtio on onnistunut säätelemään minimipalkkoja sekä säilyttämään sosiaalitetut. Irlannissa on myös lainsäädännön ja työmarkkinainstituutioiden avulla onnistuttu luomaan edellytyksiä työllistämiselle. Hän totesi, että nyt näyttää siltä, että Irlannissa hyvinvointivaltio toimii, sosiaalitetut kattavat hyvin elinkustannuksia ja tavoittavat tarvitsijat kattavasti. Työntekijän oikeudet on palautettu ja yritykset saatettu

vastuuseen teoistaan. Kuitenkin näyttäisi siltä, että työelämänsäätelyä halutaan vähentää. Siksi pitäisi määritellä yhdessä uudestaan, mitä on hyvä työ. Jossain yrityksissä työntekijöille on mittavia etuja, on jopa yrityksen koira, jota työntekijät saavat ulkoiluttaa ja sitä kautta sitoutuvat yritykseen.

Kansalliset työllistämismallit ja työllistämispolitiikat

Panteionin yliopiston edustaja Constantine Dimoulas pohti, riittääkö innovatiivisuuden kasvattaminen Kreikan työttömyysongelman ratkaisuun. Hän totesi, että ei. Tutkija Giorgos Bithymitris samasta yliopistosta puolestaan esitteli Pireuksen työvoimaneuvojien koulutusta. Siinä työttömäksi jääneitä työntekijöitä koulutetaan 240 tuntia Pireuksen alueella, missä on valtava työttömyys. Koulutuksen tuloksena työttömät saivat töitä paremmin, heidän asemansa parani ja he hyöttyivät selvästi koulutuksesta.

Sen jälkeen Steffen Lehndorff Duisburg-Essen yliopistosta pohti, pitäisikö olla EU:n yhteinen tie ulos nykyisestä kriisistä vai pitäisikö olla kansallisia ratkaisuja. Tutkija totesi, että tilastojen perusteella kaikkialla julkisten menojen leikkaus ja työelämän sääntelyn purku on johtanut siihen, että BKT laskee. Ja mitä suurempi lasku ja mitä isommat leikkaukset, sitä hitaammin toivutaan lamasta. Lisäksi hänen mielestään yhteisvaluutta on saanut maat kilpailemaan keskenään ja Saksaa vastaan. Tutkija esitti, että kansallisten ratkaisujen ohella tarvitaan euroalueen yhteisiä toimia ja etenkin eurooppalainen sijoitusohjelma.

Lopuksi Joseph Banyuls Valensian yliopistosta etsi talouskriisin jälkeistä tulevaisuutta. Hän totesi, että Espanjassa EU:n vaatimuksesta työmarkkinoita on muokattu merkittävästi. Tehdyt uudistukset ovat lisänneet entisiä ja tuottaneet uusia sosiaalisia ongelmia, eikä entisiä rakenteellisia ongelmia ole vielä ratkaistu. Työttömyys on lisääntynyt ja säästyneet työpaikat muuttuneet ja erityisesti hiekompien ryhmien (nuoret, naiset, siirtolaiset) tilanne on huonontunut rajusti. Toisaalta julkisen sektorin työntekijöiden asema on parantunut. Vuodesta 2014 Espanjassa on ollut pientä talouskasvua ja työmarkkinoilla joustavuus on lisääntynyt, vastentahtoista osa-aikatyötä tekee n. 60 % osa-aikaisista.

Saksa: Työuran kehittämiseen ja työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä

Matthias Dütch (Otto-Friedrich yliopisto) totesi, että työuran alku määrittää paljon työuran kehittymistä. Uran alkutilanteeseen vaikuttavat yksilön ominaisuudet, mutta etenkin ympäristön mahdollisuudet ja erityispiirteet, kuten taloustilanne ja tarjolla olevat työpaikat. Dütch ja Struck tutkivat näitä määrittäviä, erityisesti yhteiskunnan rakenteeseen liittyviä tekijöitä. He pyrkivät nimeämään ne, jotka vaikuttavat työllistymisen pysyvyyteen: ne, joiden avulla ura nousee ja joiden avulla laskee sekä ne, jotka johtavat työttömyyteen. He huomasivat, että yksilöt hyöttyvät erityisesti, jos yritys panostaa heidän lisäkoulutukseensa ja työvoimapolitiittisilla toimilla lisätään työllistymisen pysyvyyttä. Nämä hyödyttävät varsinkin korkeasuhdanteen aikana. Tiuhaan asutulla alueella työurat etenevät nousukaudella paremmin ja harvaan asutulla alueella laman aikana työttömyys kasvaa erityisen voimakkaasti. Laman aikana vain koulutettujen työpaikat hyöttyvät metropoliympäristöstä. Nyt kuitenkin taloustilanteet vaihtelevat entistä lyhemmillä aikaväleillä ja työsuhteiden joustavuutta on kasvatettu lisäämällä epätyypillisten työsuhteiden määrää. Työllistymiseen alueittain vaikuttaa paitsi yritysten toiminta myös EU:n metropolipolitiikka. Saksassa työn ohessa hankittava lisäkoulutus kuitenkin parantaa yksilön työmarkkinakelpoisuutta, mutta työttömäksi jääneillä ikä haittaa ylenemistä tai uudelleen sijoittumista.

Englanti: Joustavat palkkakäytännöt ja julkisen sektorin tuottavuus

Matthew Johnson esitteli organisaatiokohtaisia palkkaratkaisuja ja työllisyyden sirpaloitumista julkisella sektorilla Englannissa. Myös siellä on uusliberalistiseen tapaan siirrytty pois julkisen vallan säätelystä kohti hajautettuja, joustavia ja organisaatiokohtaisia ratkaisuja. Silti samaan aikaan hallinnointia lisätään. Julkisella sektorilla nämä vastakkaiset muutossuunnat johtivat siihen, että hyviä uusia käytäntöjä ei kehitetty eikä innovaatioita otettu käyttöön eli tuottavuus ei kasvanutkaan. Yksi syy tähän on, että joustavia palkkakäytäntöjä ei koeta reiluiksi eivätkä ihmiset arvosta joustavuutta kovinkaan korkealle – esimerkiksi palkan erottaminen koulutuksesta koetaan epäreiluna. Jos henkilöstöhallinnolla on hyvä suhteet työntekijöiden ammattiliittojen edustajiin, negatiiviset vaikutukset ovat pienemmät.

Ranska: Julkinen työmarkkinasektori

Aurélie Peryrin kertoi ranskalaisesta julkisesta sektorista ja sen erikoisista työsopimuksista esimerkiksi siitä, miten virkamieheksi edetään harjoittelun ja määräaikaisuuksien sekä sijaisuuden kautta. Viimeaikoina työmarkkinat ovat jakautuneet suojattuihin, pysyviin työpaikkoihin ja epävarmempiin, prekaareihin työpaikkoihin EU:n politiikan sovellusten seurauksena. Kuitenkin Ranskassa työmarkkinat ovat edelleen valtiojohtoiset.

Työelämän pitkän ajan trendejä Euroopassa

Matina Bisello esitteli tutkimusryhmän tuloksia työelämän pitkän ajan trendeistä neljässä eurooppalaisessa (Espanja, Ruotsi, Saksa ja Iso-Britannia) maassa. Muutokset neljässäkymmenessä vuodessa ovat olleet valtavia. On siirrytty teollisesta tuotannosta palvelupainotteisuuteen, julkinen sektori sekä naisten osallistuminen työmarkkinoille on kasvanut ja viime aikoina työmarkkinat ovat jakaantuneet hyviin ja huonoihin työpaikkoihin. Maakohtaiset erot ovat kasvaneet erityisesti matalapalkka-aloilla. Maiden välisiä eroja selittävät eniten instituutioiden erot: jos instituutiot toimivat ja työelämää säädellään, myös palvelusektori voi tarjota hyviä työpaikkoja.

Iso-Britannia: Köyhyys ja sukupuoli – työssäkäyvien naisten köyhyys

Fran Bennett (Oxford) luennoi naisten köyhyydestä ja minimipalkasta Iso-Britanniassa. Nimenomaan yhteys köyhyyden ja sukupuolen välillä kiinnostaa häntä. Köyhyys määritellään tässä siten, että rahat eivät riitä elämiseen. Bennett ei siis käytä laajempaa määritelmää hyvinvoinnista. Bennettin mukaan elämän tapahtumat vaikuttavat köyhyyteen. Bennett toteaa, että sukupuoli ei ole yleensä osa köyhyyttutkimusta, vaan puhutaan työntekijöistä, vanhemmista ja kotitalouksista. (Suomessa aika paljon tutkitaan yksinhuoltajia, mutta niissäkään tutkimuksissa ei huomioida sukupuolta.) Rahalla on sosiaalista merkitystä paitsi perheen ulkopuoliseen elämään, myös perheen sisällä: onko saadut rahat palkkaa, tukea vai mitään. Tätäkin pitäisi tutkia. Bennett tutki myös sitä, miten tulot jakaantuvat perheissä, millaisia riippuvuuksia perheiden sisällä on ja miten tulot jaetaan. Perhe on yksi tapa jakaa resursseja ja usein oletetaan, että resurssit jaetaan sen sisällä tasaisesti. Kuitenkin naisten köyhyys voi olla seurausta epätasaisesta resurssien jaosta perheen sisällä, joten pitäisi tutkia riippuvuuksia perheen sisällä. Pitäisi tutkia, miten epätasapaino sukupuolten välillä näkyy ja millaisia eroja etnisten ryhmien välillä on. Työssäkäyvän köyhyys voi johtua huonosta palkasta tai muista työmarkkinoiden tuottamuksista, epätasaisesta tulojaosta perheessä tai epäreilusta sosiaalipolitiikasta. Naisten riski köyhyyteen on suhteessa heidän omiin tuloihinsa, miesten köyhyysriski kasvaa, jos nainen ei ansaitse. Myös Iso-Britanniassa on tiukennettu sosiaaliturvan myöntämisen ehtoja ja siellä pitää esimerkiksi nimetä pääasiallinen elättäjä/työnhakija ja

pääasiallinen lapsen ja kodin hoitaja. Sosiaalituot maksetaan yhdelle tilille kuukausittain eikä tuloja erotella. Tulot ja olosuhteet arvioidaan kuukausittain ja tämä vaikuttaa koettuun köyhyyteen.

Kreikka: Sosiaalituot merkittävämpiä lasten köyhyyden vähentämisessä kuin BKT

Christos Papatheodorou luennoi lasten köyhyydestä Kreikassa ja pohti, miten makrotaloudelliset ja institutionaaliset asiat vaikuttavat lasten köyhyyteen. Poliittisessa keskustelussa usein köyhiä itseään syytetään heidän köyhyydestään, vaikka etenkin lasten köyhyys ei ole heidän itsensä aiheuttamaa. Uusliberalismissa uskotaan vaurauden murusten varisevan myös köyhimmille, kun talous kasvaa. Kuitenkin työelämän säätelyn purku on luonut työssäkäyvien köyhyyttä eikä työ enää välttämättä suojaa köyhyydeltä. Köyhyysraja on tutkimuksissa asetettu siihen, että henkilön tulot ovat alle 60 % maan keskituloista. Lasten köyhyys Kreikassa on lisääntynyt merkittävästi, muualla Euroopassa lasten köyhyys pysynyt vakaana. Etelä-Euroopan maissa eläkeläiset auttavat perheitä, muualla ei. Lasten kokemaa köyhyys Etelä-Euroopassa johtuu pitkälti siitä, että sosiaalituot eivät tavoita lapsia. Sosiaalituot kattavuus selittää lasten köyhyyttä enemmän kuin BKT. Jos tuot ovat kattavat ja riittävät, lapset eivät koe köyhyyttä. Köyhyys periytyy muualla Euroopassa paitsi Pohjoismaissa ja Hollannissa. Köyhyys periytyy erityisesti eteläisessä Euroopassa, eikä sosiaalista liikkuvuutta ole ylöspäin paljonkaan. Troikan rakennemuutosohjelma on vaikuttanut Kreikassa siten, että lasten köyhyys on noussut rajusti, se on nyt n. 52 %, vaikka köyhyysrajaa on laskettu. Vuonna 2009 n. 25 % lapsista oli köyhyysrajan alapuolella.

Prekaarityö ja työelämän turvaverkot

Sikke Leinikki puhui aiheesta pätkätyö ja itsensä työllistävät. Esitys löytyy sivulta <http://www.tjs-opintokeskus.fi/julkaisut-ja-aineistot/raportit-ja-referaatit>. Muut puhujat olivat David Benassi, joka puhui nuorten työtekijöiden sosiaalisten oikeuksien katoamisesta Milanossa, ja Cathel Kornig, joka esitteli Ranskan erikoisia käytäntöjä. Mielenkiintoista esitellyissä tutkimuksissa oli instituutioiden vaikutus ratkaisuihin, joilla yksilöt selviävät pätkätyössä tai itsensä työllistäjinä. Suomessa tukea haetaan ensin työttömyyskorvauksista, perhetuista ja muista yhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista ja sitten käännetään turvaverkon puoleen. Italiassa itsensä työllistävät korkeasti koulutetut haastateltavat vastasivat tutkijan kysymyksiin joustoista ja lastenhoidosta näin: "Vanhempamme ovat nyt valmiita, joustot ovat tosi hyvä juttu. Voin aamulla viedä lapsen äidille hoitoon, menen sinne lounaalle ja tapaan lapseni ja menen sitten vielä takaisin töihin. Haen lapsen äidiltä illalla, kun olen valmis lopettamaan päivän työt." Ja asunnon hankkimisesta: "Vanhempamme ovat nyt valmiita ostamaan meille asunnon." Yksilöt eivät tunnista sosiaalisen tuen tarvetta tai sosiaalisia oikeuksia vaan luottavat siihen, että henkilökohtainen turvaverkko toimii. Tällainen turvaverkko kuitenkin sitoo yhdelle paikkakunnalle kolme sukupolvea ja voi vaikeuttaa työmarkkinoiden toimintaa. Ranskassakin lama on eriarvoistanut työntekijöitä: osalla on varmaa ja hyvin suojattu työpaikka, johon kuuluu paljon erikoisia etuja, osa on epävarmoissa työsuhteissa, joissa ei ole mitään lisäetuja. Cathel Kornig kaipasi hyvää vuoropuhelua eri työmarkkinaosapuolten välille, jotta tämä tilanne helpottuisi.

Työn tekemisen muutoksia Euroopassa

Tohtoriopiskelija Dafni Dima Edinburgin yliopistosta puhui työn tekemisen muutoksista Euroopassa. Hän esitteli ensin neljä teoriaa taustalla. Sitten hän listasi vähälle huomiolle jääneitä riskejä. Ensimmäiseksi hän totesi, että pätkätyö ei tuota lisää työtä, vaan lisää alityöllistymistä ja ehkä vähentää työttömyyttä lyhyellä aikavälillä. Pätkätyö kuitenkin menee

alta ensimmäisenä, kun tulee lama. Siksi pätkätyö usein johtaa työttömyyskausiin. Toiseksi Dima huomautti, että nuorisotyöttömyys on noussut erityisesti eteläisessä Euroopassa vuoden 2008 jälkeen ja Kreikassa jopa kaksinkertaistunut.

Dima tutkii työmarkkinoiden muutosta: onko sitä ja onko eroja maiden, sukupuolten, ikäryhmien yms. välillä. Hän seuraa yksilöiden työurien etenemistä ja vertailee Hollantia, Ranskaa ja Kreikkaa keskenään. Hollannissa on alhainen työttömyysriski, Kreikassa koulutusjärjestelmä keskittyy yleisten akateemisten taitojen tuottamiseen, Hollannissa taas yhteys työelämän ja koulutusjärjestelmän välillä tiivis. Ennen kriisiä Kreikassakin nuoret pääsivät työttömyyden jälkeen töihin, nyt eivät, ja nyt myös pätkätyö johtaa useammin työttömyyteen kuin ennen. Ranskassa vaikutukset ovat pienempiä, mutta pätkätyö johtaa sielläkin useammin työttömyyteen kuin ennen. Hollannissa muutokset ovat vähäisimpiä, mutta joustavuus on lisääntynyt.

Kreikassa työmarkkinat ovat kirjavat. Siellä tutkija keskittyykin kolmeen ryhmään: vakiintuneeseen, prekaariin ja ongelmalliseen ryhmään. Tutkijaa kiinnostavat sekä onnistuneet että hankalat siirtymät. Kreikassa esimerkiksi prekaariinryhmään kuuluvien naisten ja vähän koulutettujen siirtyminen työttömyydestä työhön on hankalaa. Hollannissa miesten on vaikeampi työllistyä kuin naisten. Koulutetuilla ja naimisissa olevilla 36-55 -vuotiailla miehillä on todennäköisimmin vakaa työsuhde.

Kreikka: Erityisesti huonojen työpaikkojen määrä laskenut

Alexis Ionannides (Traakian yliopisto) selvitti Kreikan työmarkkinoiden avulla, miten jokin tietty ammatti/työpaikka on muuttunut. Hän totesi että ryhmät, joissa on ollut määrällistä kasvua, olivat huonoimmat ja parhaimmat työpaikat. Vuoden 2011 jälkeen kaikkien työpaikkojen määrät ovat laskeneet, mutta etenkin huonojen työpaikkojen määrä on laskenut. Eli kriisi on iskenyt eniten huonoihin työpaikkoihin ja jakanut työmarkkinoita kahtia. Kreikassa ja Espanjassa nuorisotyöttömyys on jo yli 50 %. Hän kysyi, miten erottaa talouskriisin ja troikan talouspolitiikan vaikutukset?

Maria Symeonaki Panteoinin yliopistosta kertoi Kreikan työmarkkinoiden dynamiikasta, miten dynamiikka vaikuttaa yksilöihin. Hän tutki työmarkkinoita Markov-systeemillä ja totesi, että liikkuvuus vähentynyt Kreikassa voimakkaasti.

Sikke Leinikin huomioita matkalta

Yksi nuori palestiinalainen opiskelija kuvasi opiskelijoiden tilannetta näin: sosiologiaa pääsee opiskelemaan kuka vaan, opetusta ei juuri voi kehua, tenteistä pääsee läpi joko osaamalla tai lahjomalla ja naiset suunnittelevat päivän vessareissut aamulla etukäteen, koska yliopistojen vessoja ei voi käyttää. Monet opiskelevat Kreikassa kandidaatin tutkinnon ja lähtevät sitten ulkomaille jatkamaan maisteriksi ja tohtoriksi. Harvat nuoret palaavat maahan muuten kuin lomalle. Keski-ikäinen toimistotyöntekijä puolestaan kertoi juuri tulevansa kotitaltaan lähisaaresta, jossa käy viljelemässä vihanneksia. Satoa saa ympäri vuoden ja se auttaa. Vaikka joukkoliikenne ja vuokrat ovat edullisia, muutoin hinnat ovat suunnilleen suomalaista tasoa (henkilö oli viettänyt aikaa Outokummussa). Palkka on noin neljännes meidän palkkatasosta. Lisäksi korruptio on yksityistämisen myötä räjähtänyt käsiin: ennen lahjottiin vain virkamiehiä, nyt pitää lahjoa kaikkia. Rahat katoavat mustaan aukkaan.